

Cesta k divočině – cesta ke svobodě

Martin Bláha

Martin Bláha (1973), Volary

Rodák z Prahy. Po absolvování Střední lesnické školy v Písku odešel na Šumavu. Nejdříve dělal strážce národního parku, potom krátce koordinoval lesní program v Hnutí Duha a posléze pracoval jako výhybkář ve Volarech. Téměř sedmnáct let dělal hajného u Městských lesů Volary. Od roku 2015 se živí jako arborista – stromolezec a odborný lesní hospodář. Je ženatý, má dceru a dva syny. Žije na samotě blízko Volar. Společně s manželkou se stará o malé hospodářství.

*Majestátní jedle
v Medvěděch
jámách.
Kdo ví, zda jednou
nedosáhne
stejně velikosti
jako zřejmě
nejmohutnější
strom ve střední
Evropě, jedle
knížete Josefa
z Vyšebrodských
hor na Šumavě,
která odumřela
v roce 1839.
Dosáhla výšky
necelých 50 metrů,
ale v prsní výšce
měla průměr
neskutečných
207 centimetrů
a objem
65,3 kubiků.*

Na svět jsem přišel císařským řezem v pražské porodnici. Období vtiskávání jsem však prožil na polosamotě mezi Kostelcem nad Černými lesy a Sázavou, kde jako vedoucí polesí pracovala moje teta. I později jsme sem z Prahy často jezdili a myslím, že právě díky působení zdejšího prostředí jsem se již v poměrně útlém věku rozhodl, že takhle nějak bych chtěl také žít – být lesníkem a mít hospodářství se spoustou zvířat. Překvapivě se mi oboje splnilo.

Od malička jsem měl rád zvířata. Chodil jsem do zoo, četl jsem si o nich a hlavně jsem je chtěl mít. S bratrem Jaromírem, pozdějším veterinářem a vedoucím lesního programu Hnutí Duha, jsme často v dost velkém množství chovali například papoušky, křečky, morčata, králíky. Já jsem později ze svých výprav do přírody začal domů nosit nejrůznější živočichy, od pavouků a brouků po hady. Jednu dobu byl můj pokoj plný sklenic, akvárií a terárií. Postupně jsem si ale začal uvědomovat, že život v zajetí není pro ta stvoření právě ideální, a raději jsem je pozoroval ve volné přírodě.

I teď, s našimi dětmi, často chodíváme do zoo a na přírodovědně zaměřené výpravy. Na našem malém hospodářství chováme psy, kočky, slepice, krávy a koně. Z koní máme huculy a kabardince a krávy české červinky – tedy taková plemena, která mohou být bez ustájení celoročně venku.

< Od mala jsem trávil maximum času venku v přírodě. Bydleli jsme na okraji Prahy, takže po příchodu ze školy jsem většinou hodil tašku do kouta a za pět minut jsem byl v lese nebo na hřišti. O víkendech jsme vyráželi na vzdálenější výpravy, nejčastěji do údolí Sázavy nebo Berounky.

Měl jsem štěstí, že jsem od svých devíti let mohl chodit do utajeného skautského oddílu (oficiálně to byl Turistický oddíl mládeže). Myslím, že mě to významně ovlivnilo na celý život. Byli jsme nenásilně vedeni ke slušnosti, ušlechtilosti, lásce k přírodě i ochraně slabších a zároveň i otužilosti a určité nezhyčkanosti. Přátelství v té době navázaná jsou silná dodnes. Odmala jsem se také zajímal o indiány. Fascinoval mě jejich život v souladu s přírodou i jejich zoufalý boj o svobodu. Často jsme si na indiány hrávali. Vyráželi jsme do lesů, stříleli z luků, vydělávali kůže a snažili se splýnout s krajinou.

V roce 1988 jsem se začal zapojovat do různých protikomunistických (v tehdejší terminologii protistátních) činností. Vzhledem k tomu, že mi bylo teprve patnáct, tyto aktivity sestávaly pouze z chození na protirežimní demonstrace, podepisování petic, poslouchání Svobodné Evropy a čtení samizdatových tiskovin. Hodně silným zážitkem byl samotný sedmnáctý listopad. Nejdříve obrovská euforie z toho, kolik se nás sešlo, odvážné projevy studentů, herci mávající nám z Národního divadla... A potom ten zásah – mlácení, kopání, brutalita, krev, není kam utéct, davový strach. Měl jsem štěstí a byl jsem dost rychlý, takže se mi podařilo proběhnout skulinkou, když se fizlové přeskupovali, a schytl jsem jen pár ran obuškem. Se srdcem až v krku jsem prchal pryč, domů. Pak jsem se za to styděl. Brácha ale dlouho nešel. Vrátil se tam, aby se podíval, jestli jsem tam někde nezůstal ležet. V pondělí jsem však už šel do školy s trikolorou na klopě rozhodnutý nemlčet.

Cesty

Po revoluci, když mi bylo sedmnáct let, jsme s mamkou a bratrem vyrazili do Skandinávie, kde jsme daleko za polárním kruhem putovali asi tři sta kilometrů tundrou a horami. Poprvé jsem tehdy zažil úžasný pocit z dlouhodobého pobytu v přírodě jen málo ovlivněn člověkem, daleko od civilizace. Odkázání jsme byli jen sami na sebe. Několik dní jsme nepotkali žádného člověka. Při této cestě jsem měl pocit, že jsem objevil smysl svého života. Až časem jsem poznal, že vůbec není nutné jet daleko od domova. Podobné věci může člověk za určitých okolností prožít i doma, třeba na Šumavě. Podnikl jsem s přáteli ještě několik stejně zaměřených cest (nejdále do hor Altaje) a daleko od civilizace jsem si znovu prožíval intenzivní pocity sounáležitosti s přírodou a všemi smysly do sebe nasával její krásu.

Na Altaji jsme šli divočinou. Dokud jsme se nedostali nad horní hranici lesa, tak byla krajina mimořádně obtížně průchodná. Využívali jsme jako přirozené komunikace medvědí stezky a drželi se břehů řek a potoků, velice často jsme se museli brodit jejich koryty, protože to bylo nejschůdnější. Jednoho dne jsme se přehoupli přes hřeben a před námi se otevřelo obrovské údolí – celé vykáčené. První dojem byl téměř apokalyptický. Už se tam ale začal vracet les, první skupinky bříz a osik tu a tam oživovaly gigantickou holinu. Dole v údolí podél vybudované cesty jsme potkávali zapomenuté porouchané těžební stroje. Přehoupnete se přes další hřeben a jste zase v divočině. Neprostopupné lesy a porosty obrovských bolševníků, kde nejschůdnější cesta vede korytem potoka.

Na daleké cestování už si neudělám čas, ale o rodinných dovolených často vyrazíme do přírody a do hor. Párkrát do roka jedu na vandr – večer chvíli

koukat do plamenů a pak usínat s pohledem na hvězdy nebo do korun stromů a cítit zemi pod sebou.

Při pobytech v přírodě si intenzivně uvědomuji její obrovský přesah a energii. V naprosté divočině a v horách to vnímám silněji. Brodil jsem řeky a zažíval neskutečné, vlastně nesdělitelné pocity. Zjistil jsem na vlastní kůži, že všechny emoce, příjemné i nepříjemné, se znásobí, když je prožíváte sami – radost je radostnější a bolest víc bolí. Vzpomínám si, jak jsem na Podkarpatské Ukrajině totálně zabloudil, byl jsem promoklý na kost, dostal jsem se do deprese a jediné, co jsem chtěl, bylo rychle domů. Jenže nikde není žádná pomoc a musíte se sebrat. Když to přezijete, tak vás právě tyhle momenty ohromně posílí.

Vnímám to tak, že v každém z nás jsou uloženy určité archetypy. Oheň, voda, země, jasný horský vzduch. Pokud jsme otevření, tak při setkání s nimi se v nás rozezná jakýsi pocit štěstí a pokoje. Uvědomil jsem si, že ten přesah, energie, kterou cítím v přírodě, je ta síla, kterou Indiáni nazývají Wakan Tanka – Velké Tajemství, a které se v našich krajinách říká Bůh. Považuji se za hluboce věřícího.

Ochrana přírody

Už od dětství, kdy jsem začal chápat, že živočichů v přírodě masivně ubývá, jsem cítil touhu je ochraňovat. Postupně jsem došel k tomu, že je třeba zaměřit se na jejich životní prostředí. Ještě později jsem pochopil, že když někdo kácí například tropické pralesy, nemusí to znamenat, že je to špatný člověk. Často je to nutnost, do které ho natlačí okolnosti, dluhy, rozvojové programy a touha naší tzv. rozvinuté společnosti po exotických plodinách (káva, kakao, palmový olej aj.). Abychom to mohli změnit, je třeba omezit spotřebu potravin, které tyto plodiny obsahují. Působit na veřejnost a sami se tím řídit.

To všechno mě přivedlo k aktivní ochraně přírody. Nejdřív jsem jezdil na Slovensko hlídat hnízda dravců před vykrádáním. Později jsem byl činný v Hnutí Duha, kde jsem byl i krátce zaměstnán. Nejvíc jsem působil v lesním programu, ale jezdil jsem i na blokády Temelína. Když se nám pak narodily děti a začali jsme hospodařit, už mi nezbývalo tolik času a dnes se tomu věnuji jenom okrajově.

Občanskou neposlušnost, například blokádu jako nenásilný odpor proti systému považuji za určitých podmínek za přijatelnou. V momentě, kdy se děje nějaká nevratná věc, která je skutečně špatná, s dalekosáhlými následky, byť je třeba i v souladu s momentálně platnou legislativou, by měli být lidé schopni se jí postavit. Je to prostředek krajní a tak by měl být využíván, ale v některých případech nic jiného nezbývá.

Lesnictví

Odmalička jsem chtěl být lesníkem, bez nějakého velkého přemýšlení. Chtěl jsem pracovat hlavně v přírodě, a v době, kdy jsem se rozhodoval, ještě za totality, se stejně nabízelo v podstatě jenom buď zemědělství, nebo lesnictví. Lesnictví to vyhrálo na celé čáře. Později jsem ale na škole poznal, že hlavním cílem běžného hospodaření je vypěstovat les, vytěžit dříví a to prodat. Protože dřevo je obnovitelná surovina, tak to má svůj smysl. Bohužel se to u nás většinou dělá vlastně zemědělským způsobem. Stromy se zasadí do řádků, ožínají se, ošetřují proti okusu zvěří, prořežou se, udělají se v nich probírky, vykácí se a prodají.

Lesnický stav je hodně konzervativní. Nové poznání se do praxe dostává pomalu a obtížně. Třeba v padesátých letech bylo české lesnictví na velice dobré úrovni, protože na vedoucích místech byli lesníci vyrostlí za 1. republiky. Dnes je situace bohužel dost jiná, protože lesnictví vedou lidé, kteří studovali v sedmdesátých letech, kdy se na přírodu vůbec nehledělo. Mnoho lesníků vidí za lesem jenom stromy. Málokdo z nich je schopen si uvědomit, že les je velmi složitý ekosystém, ve kterém jsou jednotlivé organizmy propojeny mezi sebou a s okolním prostředím

*Stehlíci obecní
(Carduelis
carduelis)
zdobí námrazou
pokryté větvičky.*

spoustou vazeb, například přes mykorrhizní houby nebo půdní mikroorganismy. Složitost těchto vazeb a vzájemných vztahů je taková, že ji člověk podle mého názoru nikdy nebude schopen zcela prozkoumat ani pochopit. Měli bychom na to ale při všech svých zásazích myslet a přistupovat k lesu s pokorou, jinak se to projeví negativně na jeho dalších osudech. Když například uděláme holoseč, půdní mikroorganismy na vzniklé pasece zahynou. Než se po opětovném zalesnění mohou do půdy znovu vrátit trvá mnoho let a samotný přesun je velmi pomalý, takže je to na desetiletí. Většinou je ale sousedící vzrostlý les vytěžen ještě dříve, takže se už ani nemají odkud vrátit. Další les pak vyrůstá v úplně jiných podmínkách a má charakter krátkodobého, přípravného lesa. Je tedy přirozené, že tak snadno podléhá větru, kůrovci nebo jiným „katastrofám“. Jeho úkolem bylo prostě jenom připravit podmínky pro růst závěrečného lesního společenstva.

*Mlha pod
Černým lesem
(1007 m n. m.)
u Slunečné.*

Navíc podle nejnovějších poznatků mnoha vědců, zejména kanadské přírodovědkyně Suzanne Simard, která se již třicet let zabývá biologií lesa, stromy mezi sebou živě komunikují. Jednak pomocí vůní, zejména však prostřednictvím mykorrhizních hub. Složitá výměna informací

a živin se uskutečňuje také se samotnými houbami a jejich prostřednictvím i s dalšími druhy rostlin. Výhradně pro účely komunikace si stromy vytvářejí dvacet tři cyklických uhlovodíků. Můžeme si představit, že je to něco jako stromová abeceda. Stromy si vyměňují jak informace, tak i živiny, a to nejen v rámci jednoho druhu. Představa, že v lese vládne pouze konkurence jednotlivců, ve které nejsilnější vítězí, je tedy mylná. Jestliže někteří jedinci mají nedostatek nějaké látky (například vlivem zastínění, nebo třeba po opadu listů) vyšlou k ostatním informaci a ti jim potřebný produkt dodají. Takovéto sdílení živin a informací probíhá i na poměrně velké vzdálenosti. Jenom mycelia hub navázaných na kořeny jednoho vzrostlého buku jsou tak dlouhá, že by mohla obtočit celou zeměkouli.

Složitost vzájemně propojeného systému, kterému jsme si zvykli říkat les, je pro většinu lidí těžko představitelná a většina z nich už vlastně ani neví, jak takový přirozený les vypadá. K tomu je dobré navštívit nějaký prales, kde se po kotníky boříme v humusu. To je významný rozdíl oproti hospodářskému lesu, kde je humusu málo a stromy tak nejsou schopny dorůst takové velikosti. Poznal jsem to na lesnickém semináři na Slovensku. Náš lektor nás vzal do bukového pralesa, kde se nikdy nehospodařilo. Byly tam obrovské, úžasné stromy. Potom jsme šli do vzrostlého bukového lesa, který byl první generací lesa po vytěženém pralesu. Ptal se nás, jaký vidíme mezi těmi dvěma lesy hlavní rozdíl. Někteří odpovídali, že ve velikosti stromů, v tom druhém byly menší. Ale náš průvodce nebyl spokojen a ptal se, proč tomu tak je. Nikdo nevěděl. Řekl: „Tak si hrábněte do půdy.“ Ve druhém lese nebyl skoro žádný humus oproti tomu prvnímu, kde byla jeho vrstva velmi silná. Pak ale samozřejmě nemohou vyrůst tak velké stromy, nemají z čeho. Považuji za velice nešťastné, když se dneska vyváží z lesa pryč i klest. Abychom z něho dostali ještě nějakou další korunu a aby to bylo pěkně uklizené.

Jednou jsem obcházel s dělníkem od vyvážky hromady klestu, které měl odvézt na seštěpkování. Na rovinu jsem mu řekl, že to dělám jen proto, že si to můj šéf přeje, ale pro les to považuji za škodlivé. Nechtěl jsem, aby vyvážel klest z míst, kde by mohl poškodit mladé stromky, nebo nadělat koleje. Vysvětlil jsem mu, proč si to myslím – je to vklad pro budoucí generace lesa. On se nad tím zamyslel a řekl, že tam u nich jsou historicky selské lesy, kde se pásli dobytek, hrabalo stelivo a odnášel veškerý klest, a s nimi sousedí lesy původně knížecí, kde se tohle nedělo. U stejně starých porostů jsou ty, knížecí“ výrazně vyšší a silnější, a až doteď vlastně nevěděl proč.

Skvělé je, že i hospodářský les může být lesem v pravém slova smyslu, s velkými stromy, silnou vrstvou humusu a zdravou půdou. Přesvědčil jsem se o tom při návštěvě lesů barona Von Rottenhana v Bavorsku. Jeho rodina hospodaří v lese po generace výběrným způsobem. Les je smíšený a roste v něm

minimálně sedm druhů stromů (dub, buk, borovice, jedle, smrk, třešeň, javor). Tak má baron vždy co nabídnout na trhu se dřevem podle momentální poptávky. V rodině se dědí určitý mimořádný cit pro poznání, kdy je strom v maximu růstu a už přestává přirůstat. Až tehdy ho kácí. Díky tomu v jejich lese rostou obrovské stromy, jaké v pasečně obhospodařovaném lese nemohou vyrůst. Rozdíl v přístupu dokládá i historka, kterou nám baron vyprávěl. Když byl mladý a chtěl jít studovat lesnickou školu, jeho otec mu prý řekl: „Můžeš, je to tvoje rozhodnutí, ale pokud uvidíš lesnickou školu zevnitř, lesy Ti nepředám!“

Baronův otec si byl vědom, že pokud by se aplikovaly principy, které se učují na lesnických školách v Německu na jejich les, mohly by ho nenávratně poškodit. Baron totiž žádné stromy nesází, všechny sazenice pocházejí z přirozeného zmlazení. Do jejich ochrany se neinvestují žádné peníze, první léta růstu jsou plně v režii přírodního výběru. Stromky vyrůstají v houštinách, které zamezí tomu, aby boční větve vyrostly, a proto je spodní třetina kmene prakticky bez suků. Až později, kdy je jasné, které stromky jsou neživotnější, se jim udělá místo, aby mohly dosáhnout optimálního růstu. To vede k tomu, že stromy jsou tu většinou obrovské a nejlustší a tím i nejcennější oddenková část je prakticky bez suků. Protože lesy jsou baronovým majetkem a má plné právo lovu, nikdy nenechá přemnožit srnčí zvěř, aby mu nemohla okusem příliš poškozovat malé stromky. Těžba probíhá výběrným způsobem, což znamená, že z žádného místa nevytěží více než 80 kubíků dřeva, a dbá, aby tam nikdy nevznikla paseka. Humus tedy není odplavován dešti a z půdy nemizí mikroorganismy, jako se to děje při holosečném hospodaření. Tím, že baron nesází, neožíná, nechrání stromky před zvěří, má minimální náklady na pěstování lesa a protože prodává mohutné stromy nejvyšší jakosti, které se většinou zpracovávají na krájenou nebo loupanou dýhu nebo v případě smrku jako rezonanční dřevo, má velmi slušný zisk.

Poučná byla i návštěva slovinských lesů. Tam je ze zákona pasečné hospodaření zakázáno. Jedete-li Slovinskem, které má mimochodem třetí největší lesnatost v Evropě, naskytne se vám pro nás nezvyklý, ale nádherný pohled. Všude vidíte jen vzrostlé lesy, nenarušené žádnými pasekami. Lesníka, který nás provázel, se někdo zeptal proč vlastně u nich hospodaří výlučně výběrným způsobem. Odpověděl velice výstižně: „Pokračujete do Chorvatska, tak si zajedte na pobřeží, kde byly lesy v minulosti holosečně vytěžené. Dneska by to rádi zalesnili, ale už to nejde. I my jsme na vápencovém podloží, kde po vytěžení dochází lehce ke spláchnutí vrstvy půdy, a takhle dopadnout nechceme.“

Exkurze pak pokračovala do Chorvatska. Celé chorvatské pobřeží bylo historicky odlesněné, voda spláchla půdu a teď jsou tam jen vypečené skály. Dnes se tam snaží za enormních finančních nákladů dodat půdu a do ní sázet suchomilné druhy borovic, které jako jediné mají šanci tam vyrůst.

Borové porosty jsou však velmi náchylné k požárům, takže je pak chtějí podsazovat původními duby. Ale je to těžký boj se suchem a ohněm a vůbec není jisté, jestli se to povede. Zkoušet to ale musí, protože bez lesů ztrácí vodu, kolabuje zemědělství a ovlivňuje to i cestovní ruch, na kterém je závislá jejich ekonomika.

*Závěje paraplíček
jedovaté
helmovky růžové
(Mycena rosella).*

Vidím to tak, že je nutné, aby zejména státní lesy hospodařily příkladně. Problém je ale právě v tom, že většina lidí u nás má zkreslenou představu, jak by měl vypadat les. Pro mne je stejnověký smrkový porost lesem asi tak, jako je obilné pole květnatou loukou. Chybí tam pestrost, která je nutná pro přežití mnoha druhů organismů, a bez nich zase nemůže existovat les stabilní a dlouhověký. Je to začarovaný kruh, ze kterého je těžká a hlavně dlouhá cesta ven. V holosečném hospodářství vytěžíte plochu lesa, dřevo prodáte, pak nakoupíte sazenice, necháte paseku zasázat, ožínáte sazenice, chráníte je proti okusu, prořezáváte. Do čtyřiceti let věku lesa při tomhle způsobu hospodaření do něj pořád jenom strkáte peníze a dřív než za šedesát let vlastně z té paseky nemáte žádný zisk. Jenom náklady. Při výběrném hospodářství jsou příjmy průběžné.

*Rozbřesk
na Poledníku
(1315 m n. m.).*

Důležité je podle mě také, aby i v hospodářském lese alespoň několik stromů na hektar bylo ponecháno k přirozenému dožití a následnému rozpadu. Dlouho jsem měl za to, že hlavní přínos takovýchto stromů je zejména ve zvýšení lesní biodiverzity. Některé druhy ptáků, jako například orli, čápi černí nebo puštíci bělaví, potřebují k postavení hnízda lesní velikány, pro život celé řady živočichů je nezbytná existence stromových dutin a další organismy, zejména hmyz a houby, jsou zase vázány na odumírající dřevo.

Podle poznatků výše zmiňované Suzanne Simard jsou však takovéto stromy stěžejní i pro samotný les. Zjistila, že existují jakési klíčové stromy, které jsou zásadní pro předávání živin, informací a zkušeností dalším stromům. Simard tyto stromy nazývá mateřské, protože objevila, že rozpoznají vlastní potomstvo a to podporují o něco více než ostatní. Zjistila, že pokud dojde k odstranění několika z těchto stěžejních stromů, tak se zdá, že se ještě nic neděje. Jestliže však kácení těchto jedinců přesáhne určitou mez, les se zcela náhle stane labilní a snadno podlehne nějaké disturbanci (kalamitě).

Překvapuje mě také, že s tím, jak se u nás začíná projevovat nedostatek vody, neobjevují se tlaky na změnu hospodaření v lesích. Přitom je obrovský rozdíl kolik vody zadrží zdravý přirozený les se svou nenarušenou půdou, vysokou vrstvou humusu a tlejícím dřevem, oproti smrkové monokultuře nebo holině, ze které odvezeme i klest a ještě při tom vyjezdíme koleje.

Jsem moc rád, že po tak dlouhé době nedělám hajného jako zaměstnanec. Jako odborný lesní hospodář mohu mnohem více působit na vlastníka, aby změnil způsob hospodaření v lese. Zároveň jako arborista uvažuji o stromech jinak. V lesnictví jde primárně o dřevo, ale v arboristice o jednotlivé stromy. Jak se mění klima, mnohá města už si uvědomují, že pro jejich vnitřní ovzduší jsou stromy nepostradatelné. O každém z nich se začíná uvažovat jako o individualitě, jak ho ošetřovat, aby žil co nejdéle. Je to krásná práce.

Národní park Šumava

V dětství jsme jezdili na naši chalupu u Nových Hutí, je to samota bez elektřiny a bez vody. Cítili jsme se tam vždycky moc dobře, okolo jsem vnímal atmosféru určité syrovosti a divokosti. Je to docela odlehlé místo v nadmořské výšce 1000 m. n. m. Samozřejmě se to nedá srovnat třeba se Sibiří, ale dýchá z té krajiny něco nespoutaného. Ta nespoutanost k Šumavě patří. Obzvlášť mi k srdci přirostla oblast kolem Modravy, kam jsem se poprvé dostal v devadesátém roce na brigádě se školou. Ožínali jsme stromky a shazovali klest.

Když jsem končil lesnickou školu, uvažoval jsem, kam jít. Jednou z možností byl rodný kraj kolem Kostelce nad Černými Lesy a druhou byla Šumava. Dal jsem si žádost o místo v nově vzniklém Národním parku Šumava s tím, že je mi víceméně jedno, co tam budu dělat. Nastoupil jsem jako strážce v roce 1992 právě na Modravsko.

V NPŠ tehdy vládla výborná atmosféra, trochu podobná té, kterou jsem zažil v Hnutí Duha. Byli tam lidé nadšení pro ochranu přírody a protože tam nebylo tak moc peněz, tak ta práce nepřitahovala kariéristy. Peníze se objevily až v momentě, kdy správa lesů přešla pod park, a v tu dobu se to změnilo. Objevili se lidé, kteří přišli hlavně kvůli platu, a na ochraně přírody jim až tolik nezáleželo.

Sledoval jsem vznik národního parku od prvních diskusí, včetně bouřlivých debat o jeho velikosti a umístění. Současná rozloha je kompromisem, nedostala se do něj území, která by si to určitě zasloužila, jako např. Boubín, Královský hvozd nebo Želnavská hornatina. Když jsem nastoupil, hospodařily ještě na území národního parku státní a vojenské lesy. Měly ale v nejbližší době předat lesy správě národního parku a úporně se tomu bránily. Vedly masivní kampaň proti parku v tom duchu, že správa národního parku všechno zničí, lesy sežere

kůrovec a na Šumavě bude poušť. Zdá se mi, že to byl ten prvopočátek konfliktu mezi místními odpůrci národního parku a jeho správou. Ještě před tím totiž obce souhlasily s principem bezzásahovosti, jejich postoj nebyl odmítavý.

Paradoxem je, že z lidí, kteří proti národnímu parku velmi brojili, což byla většina lesnického personálu vojenských a státních lesů hospodařících na území národního parku, se stali ze dne na den zaměstnanci této instituce. Najednou měli hájit úplně jiné postoje a hospodařit diametrálně odlišně, než na co byli celý život zvyklí. To samozřejmě není možné. Tihle lidé sice byli oficiálně zaměstnanci národního parku, ale uvnitř se nikdy neztotožnili s jeho principy. Vždycky jsem vnímal, že je to velký problém, který rozkládá organizaci zevnitř. Nevraživost mezi zaměstnanci správy po jejich příchodu velice narostla.

Nastoupil jsem na Modravě nedlouho po tom, co padla „železná opona“. Bylo tam velice znát, jak někteří místní, kteří mohli dříve nekontrolovaně za dráty střílet jeleny (a v některých případech i lidi) a teď přišli o většinu privilegií, to nesou dost těžce. Objevili jsme se tam my, strážci, a najednou jsme jim určovali jiná pravidla. Dokonce jsme si je dovolili v případě přečinů proti režimu národního parku i pokutovat. Někteří z nich, nebo jejich potomků, byli nejaktivnějšími provokatéry blokády na Ptačím potoce. Je pro mě těžko pochopitelné, že v lidech může být tolik agresivity, že jsou schopní svým odpůrcům přerážnout brzdové hadičky, nebo rvát na mého bratra: „To je Bláha a já vím, kde má chalupu. Vypálíme ji!“

Tu nevráživost jsem cítil od řady péesáků i lesáků, ale zdaleka ne od všech. Výborně jsem vycházel třeba s Antonínem Schubertem, dnešním modravským starostou. Tehdy dělal hajného u parku. Vzpomínám si, jak jsme byli rádi, že kandidoval na starostu, protože protikandidátem byl jeden z přísluhovačů bývalého režimu. Když ho dnes slyším z médií, vůbec ho nepoznávám, strašně se změnil.

Situace na správě se výrazně změnila v době, kdy se ředitelem stal Ivan Žlábek. Na jednu stranu se snažil udělat pořádek mezi některými rozhádanými klikami uvnitř správy, na druhou ale začal razantně těžit kůrovce a výrazně zmenšil 1. zóny. Jeho náměstkem se stal inženýr Hladilin, který mě učil na písecké lesárně. Vážil jsem si ho. Vedení parku tehdy přišlo s vizí, že v 1. zónách zůstanou jenom skutečně nejcenější lokality a bude v nich bezzásahový režim. Další velmi cenné lokality měly tvořit takzvané 2a zóny. Ty měly být po konkrétních zásazích (třeba podsázení listnáčů ve smrkovém lese) do pěti let převedeny do 1. zón (to se ale nikdy nestalo). Ředitel Žlábek vyvíjel na odborníky, kteří revidovali zonaci, veliký tlak, aby do prvních zón dávali jen ty nejcenější porosty. Někteří pak mnoho cenných lokalit dali raději do 2a zóny, která měla stejně do pěti let přejít do jedničky. Viděl jsem v tom snahu, jak co nejvíc pozemků dostat do režimu 2. zón, což se mu povedlo a dodnes máme jako jeho dědictví nesmyslně 135 kousků 1. zón téměř v poloviční ploše, než bylo předtím.

Začal jsem cítit, že už tam nezapadám. Na Modravě jsem měl bránit návštěvníkům ve vstupu do míst, kde celé dny řvaly motorové pily a odkud vyjížděly nákladáky plné dříví. Ředitel Žlábek si také velice nepřál, abychom kontrolovali lesnickou činnost, která ale často poškozovala přírodu podstatně více než turisté. Práce mi přestávala dávat smysl a v roce 1996 jsem dal výpověď.

Kůrovcová kalamita v národním parku

Když jsem dělal strážce na Modravě, ocitnul jsem se v oblasti, kde v podstatě začala kůrovcová kalamita na české straně Šumavy. Později se tvrdilo, že za to mohl národní park, ale já jsem se od místních dozvěděl, že se ještě před vznikem parku objevil kůrovec na svahu Velké Mokrůvky. Bylo to na extrémně těžko dostupném místě a nebylo ho tam mnoho, tak se s tím nic nedělalo. Další rok už tam bylo poměrně velké kolo kůrovcem napadených stromů a lesníci začali jednat. Postavili tam lanovku, kůrovcové stromy vytěžili a když už se tam dostali, tak tam těžili dál. Výsledkem byla velká holina. Stromy v porostní stěně holiny se musely vyrovnávat s nenadálým osluněním, byly tudíž oslabené a proto snadno podléhaly

Smrkové jehličí při pohledu zblízka je nádherným kaleidoskopem neustále se měnících barev.

kůrovci. Situaci ještě zhoršovala skutečnost, že po vzniku národního parku se tam neustále střídala období, kdy se proti kůrovci zasahovalo a kdy ne. Území bylo součástí největší šumavské první zóny Modravské slatě, takže se tam po vzniku parku přestalo těžit. Kůrovec se samozřejmě rozšířil a právě na tom postavili svou kampaň někteří politici a lesníci, kteří se snažili zabránit tomu, aby hospodaření v lesích přešlo na Správu Národního parku. Správa tlaku podlehla a vydala výjimku. Takto se to vystříдалo několikrát. Vlivem extrémní polohy se i v době, kdy se proti kůrovci zasahovat mohlo, tak dělo velmi nedůsledně, takže to stejně situaci jen zhoršovalo. Na počátku tehdejší kalamity tedy bylo lidské pochybení, a neustálé střídání managementu situaci ještě zhoršilo. Takhle jsem to tehdy vnímal. Bylo mi líto, že les na celé Velké Mokrůvce, tam kde nebyl vykácený, uschl. Domníval jsem se tehdy, že kdyby se proti kůrovci od počátku nezasahovalo, jeho šíření by příroda sama zastavila. Teď po svých zkušenostech vím, že by se brouk stejně rozšířil. Ovšem mnohem horší než suchý les jsou podle mě obrovské holiny tam, kde se proti kůrovci zasahovalo.

*Pohled z Černé
hory přes oblačné
moře ke vzdáleným
Alpám na obzoru.*

Postupně jsem pochopil, že pro krajinu je nejlepší, když v ní člověk nezasahuje, i přesto, že vysoký les uschne.

Oči mi zásadně otevřel Ing. Karel Kaňák, vynikající lesník, zakladatel světoznámého arboreta Sofronka, ve kterém se mu podařilo shromáždit možná největší sbírku druhů borovic na světě. Na správu parku ho přivedl Ing. Hladilin. Karel Kaňák měl za sebou úctyhodnou vědeckou kariéru ve VÚLHM, podílel se i na výzkumech lesů napadených imisemi v Krušných horách. Poté, co se detailně seznámil se situací v šumavských lesích, zjistil, že dochází k zásadnímu opadu smrkových jehlic a řídnutí korun smrků. Příčinou bylo neustálé zvyšování globálních teplot. Šumavské smrky chřadly suchem, spojeným s poklesem spodní vody. Předpověděl v úplných počátcích, kdy se zdánlivě ještě nic nedělo, obrovský rozsah kůrovcové kalamity na Šumavě s tím, že není v lidských silách tomu zabránit. Snažil se, seč mohl, aby prosadil politiku nezasahování člověka na velkých plochách národního parku. Říkával, že pokud chceme, aby další generace lesa byla odolnější, jediná šance je nechat vše na přírodním vývoji. Když ještě zkoumal následky imisního znečištění v smrkových lesích v Krušných horách, zjistil, že v místech, kde lidé nestačili suchý les včas vytěžit, se vždycky našlo pár smrků, které přežily. Ty se pak mohly stát rodiči nové generace, schopné odolávat imisím. Stejně tak je tomu i na Šumavě. Pokud se nezasahuje, najdou se jedinci smrku, kteří jsou schopni z nějakého důvodu odolat a přežít masivní atak lýkožrouta, který okolo nich zahubil celý porost. Ze semen těchto stromů pak vyrostou semenáčky, chráněné mrtvými torzy uschlých předchůdců. Část semenáček dokonce bude růst přímo na jejich rozpadajících se tělech. Ponechání uschlých stromů na místě je zásadní. Je zde úplně jiné mikroklima než tam, odkud se souše odvezou. Ushlé stojící stromy přece jen částečně zastíňují zemi a nedochází k tak velkým výkyvům teplot a vlhkosti jako na úplně otevřené pasece. Opadávající větvičky, kůra a později i části stromů tvoří životadárný humus. Na jaře, když je ještě spousta sněhu, se nejvíce ohřívají právě torza stojících souší a u jejich pat se sníh nejdříve rozpouští. Vznikají tam jakési jámy ve sněžné pláni, kam vítr zafoukává lehoučká semena, která často stovky metrů honí po umrzlém sněhu. Tady zakoření a pak je to pro neznalé lidi velikou záhadou, jak mohou pod evidentně suchým stromem klíčit životaschopné semenáčky, daleko od nejbližšího matečného stromu. Změť popadaných stromů a lámajících se torz vytvoří v terénu takové bariéry, že se vysoké zvěři do nich nechce. To chrání mladé stromky před okusem, což je na otevřených pasekách u uměle vysazených smrků veliký problém. Tam musí zasáhnout člověk a sazenice buď oplotit, nebo je alespoň mazat látkou, která zvěř odpuzuje. Obojí je pochopitelně drahé.

Nejlépeší je jít se na vlastní oči přesvědčit, jak to vypadá v terénu, a hlavně si to zažít. V období, kdy je otevřen hraniční chodník, je například zajímavé vyrazit z Bučiny na Luzný po hraničním hřebenu. Pod Malou Mokruvkou naproti

*Arnoštský
potok těsně
před soutokem
s Volyňkou
s lesem
kamenných
mužiků.*

naší Černé Hoře je po levé straně jádrová, bezzásahová zóna Národního parku Bavorský les, kde kůrovcová kalami proběhla v úplných počátcích 90. let. Po pravé straně se rozkládá Národní park Šumava, ale jsou to plochy, které byly vytěženy, dřevo odvezeno a znovu se zalesnily. Je mezi nimi neskutečný rozdíl. Na pravé straně řady stejnověkových smrků, vysázených pečlivě podle šňůry. Na levé straně různověký, prostorově i výškově rozrůzněný porost, mezi stromky tu a tam ještě ční uschlý šedivý pahýl. Na obou stranách panuje úplně jiná atmosféra. Na té naší straně je to takové monotónní, temné, na té bavorské se cítím mnohem lépe. Zároveň je to i krásné na pohled. Nedá se o tom psát, to si musí člověk prožít.

Často si vzpomenu na jasnozřivost Karla Kaňáka, když říkal: „Tady to půjde všechno do háje!“ V odborných lesnických kruzích se dnes už vážně diskutuje o tom, že díky narůstajícím teplotám a dalším doplňujícím faktorům má smrk v našich podmínkách pravděpodobně odzvoněno. Už tu nebude schopen dorůst do produkčního věku, dřív ho zahubí vítr, sucho nebo dřevokazný hmyz. Do praxe se tyto poznatky zatím bohužel moc nedostávají, takže uvidíme, co nás ještě čeká.

Divočina

Divočina je oblast, kde člověk nezasahuje do přirozeně probíhajících procesů. Z hlediska mého celoživotního poznání se domnívám, že je nutné, aby v Čechách zůstaly veliké ostrovy divočiny v moři okolní kulturní krajiny. Jenom tak tam budou moci probíhat všechny vazby a děje mezi organismy a jejich prostředím, nutné pro zachování životaschopnosti přírody. Logicky by takovými ostrovy měly být národní parky a na prvním místě právě Šumava, která je v rámci ČR a vůbec střední Evropy jedno z přírodně nejzachovalejších a nejméně osídlených území. Je proto logická volba, že tak přísně chceme chránit právě ji. Souhlasím s vědci, že jako lidstvo se prakticky neobejdeme bez dostatečně husté sítě míst, kde přírodě necháme úplnou volnost a budeme ji bránit před lidskými zásahy. U nás zatím takové plochy dosahují jen 0,3 % rozlohy státu. Což je vzhledem k tomu, že zabetonováno a zaasfaltováno je 4,6 % republiky, žalostně málo. Sousední Německo a Rakousko se zavázaly, že na svém území vyhlásí 2% bezzásahových lokalit. Kéž bychom dosáhli alespoň to. Podle mého názoru by to však mělo být nejméně 10 %. Změny klimatu v současnosti probíhají daleko rychleji, než předpověděly ty nejpesimističtější prognózy. Nikdo nedokáže odhadnout, kam to v budoucnu povede. Ostrovy divočiny na naší planetě budou pojistky proti tomu, aby se časem úplně nezhroutil náš ekosystém, který nutně potřebujeme pro přežití lidské společnosti.

Docela často se setkávám s lidmi, kteří si toto neuvědomují. Podvědomě se brání nespoutanosti, svobodu neumí přijímat, ani dávat. Je pro ně těžko přijatelné, že by člověk neurčoval, co se bude dít. Bohužel je mezi nimi i velká část lesníků, dřevo, které uschne a nakonec, zbytečně“ shnije v bezzásahových zónách, je pro ně národohospodářskou ztrátou, zcela přichází vniveč.

Mnoho lidí si ale dobře uvědomuje, jak je pro nás divočina důležitá. Ti ji vyhledávají, aby si byli schopni udržet duševní a duchovní svěžest. Cítí se v ní dobře a vnímají ji jako štít proti každodenní realitě technické civilizace, která je obklopuje ze všech stran. Návštěva divočiny je pro ně jako návrat domů. Jde jenom o to postarat se, aby se měli kam vracet.